

SVETISLAV BASARA

Gnusoba

karikatura

Copyright © 2013, Svetislav Basara
Copyright © 2013 ovog izdanja, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Bože, kako prazno i strašno postaje u tvom svetu.

Gogolj

Mandarićev zahtev da se na dan dvanaestog marta dve hiljade osme nađemo u restoranu hotela *Mažestik* napisao sam pogoršanju bipolarnog poremećaja njegove ličnosti, ali sam, svejedno, dvanaestog marta, tačno u podne, došao u *Mažestik*. Mandarić me je čekao sav uznemiren, sedeći u zimskom kaputu zakopčanom do grla. Već je bio naručio šest kafa – tri za mene, tri za njega – da bi kasnije što manje dolazio u dodir s kelnerima o kojima je, za razliku od *Mažestika*, koji je patološki mrzeo, imao najbolje moguće mišljenje. Potpuno pogrešno, inače, jer su kelneri iz *Mažestika* svi do jednog bili nitkovi koji su mrzeli Mandarića, gotovo isto onoliko patološki koliko je on mrzeo *Mažestik*. Mimo običaja, Mandarić tog dana nije okolišio. Znam da te kopka zašto sam predložio *Mažestik*, rekao je. Jutros sam naumio da ti kažem ovo što ću ti sada reći. Hteo sam da ti kažem, kazao je Mandarić, da sam odabrao *Mažestik* zato što znam da ti, kao uostalom i ja,

patološki mrziš *Mažestik*, ali da meni kao čoveku *s dijagnozom* priliči da patološki mrzim *Mažestik*, za razliku od tebe, čoveka *bez dijagnoze*, kome uopšte ne priliči da patološki mrzi *Mažestik*. Brzo sam, međutim, shvatio da je to čista glupost, da to nema nikakvog smisla i da, u stvari, uopšte nisam imao pojma kakvu sam poruku hteo da ti prenesem zakazujući sastanak u *Mažestiku*. Izvini, molim te, rekao je Mandarić, znaš kakav sam na današnji crni dan, znaš da su na današnji dan, dan kada su ubili Đinđića, u neku ruku ubili i mene, i to po ko zna koji put, rekao je Mandarić očiju punih suza. Morao sam hitro reagovati! Bilo je prerano za rasulo. Mandariću, rekao sam, udahni duboko, naruči lozovaču, popij je naskap! Smiri se! Pažljivo me slušaj! U Republici Srbiji žive isključivo patološki tipovi i ti tu nisi nikakav izuzetak u, kako se to kaže, medicinskom smislu. Izuzetak si isključivo po tome što si natprirodno inteligentan, i dovoljno pošten da prihvatiš svoju bipolarnu poremećenost. Svake mi godine tako govoriš, rekao je Mandarić, znam da nije tako, ali me to ipak umiri. Tako ti je govorio i Đinđić, tvoj školski drug, rekao sam. Ako ne veruješ meni, zašto ne veruješ Đinđiću, školskom drugu? Sam si mi rekao da ti je Đinđić najmanje stotinu puta rekao da si ti, Mandarić, na svoja pleća preuzeo preteški teret – ja bih rekao krst – kolektivne srpske bipolarnosti i da taj krst treba strpljivo da nosiš, sve dok on, Đinđić, čitavu Srbiju, uključujući i tebe, ne izleči od strava i užasa bipolarnih poremećaja svih vrsta. Tačno, rekao je Mandarić, Đinđić mi je to stalno govorio. Da nije bilo Đinđićeve podrške, odavno bih završio kao katatoničar. Odavno

bih bio mrtav, dodao je. Dan je dug, rekao sam, imaćemo dovoljno vremena da pričamo o svemu, za početak upamti ovo što ću ti reći i to svakoga dana ponavljaj u duhu kao mantru. Psihopatologija je, Mandariću, temelj našeg nacionalnog identiteta. Psihopatologija je srce Srbije. To što većina ljudi u Srbiji nije svesna svoje bipolarne poremećenosti nipošto nije posledica mentalnog zdravlja, nego stravične otupelosti prouzrokovane vekovnim incestima i vekovnom kompulzivnom masturbacijom, na čiju je pogubnost – uzalud, treba li da kažem – upozoravao Veliki narodni učitelj – umalo ne rekoh Veliki narodni kuvar – Vasa Pelagić, svirepo odgurnut u najdublji mrak kolektivnog zaborava. Mene što se tiče, rekao sam, tačno je da ja *de iure* nisam bipolarno poremećen, ali sam *de facto* poremećen isto koliko i ti, možda i više, samo što nemam smelosti da stisnem muda i da to priznam. To što sam, kako ti kažeš, *čovjek bez dijagnoze* znači samo da sam imao više sreće, ako se to uopšte može nazvati srećom. Mislim da sam tako nekako rekao. Mandarić se nakašljao. U stvari, rekao je, pozvao sam te u *Mažestik* da ti kažem da je sve počelo ovde, u *Mažestiku*. Ovde se – u ovom restoranu, takođe je rekao Mandarić – začeo stravični bipolarni poremećaj moje ličnosti i svi ostali poremećaji proizišli iz njega. Ti znaš, nastavio je Mandarić, da sam ja, pre nego što sam počeo da ga mrzim, *Mažestik* voleo takoreći kao svoju rođenu kuću. Sve dok mi jednog dana, maltene niotkuda, na pamet nije pala fiks ideja da *Mažestik* – koji sam smatrao Olimpom srpskog ugostiteljstva – uopšte nije otmeni prestonički lokal nego najobičnija rupa, stecište beogradskih propalica,

doušnika političke policije i isluženih prostitutki. Stvar je, očigledno, prerano počinjala da izmiče kontroli. Mandariću, rekao sam, naruči lozovaču. Kad stigne, udahni duboko i popij je na iskap! A sad me slušaj! Pomisao da *Mažestik* nije otmen lokal već stecište najsumnjivijih tipova uopšte nije fiks-ideja, utuvi to! Rekao sam ti to i prošlog, i pretprošlog, i – kako se ono kaže pre pretprošlog – dvanaestog marta! *Mažestik* zaista *jeste* stecište propalica, doušnika i prostitutki. Oduvek je bio takav, takav je i ostaće takav do kraja sveta, i uopšte me ne bi začudilo da kraj sveta započne upravo ovde, u *Mažestiku* koji bi – da u tričavom svetu hotelskih imena postoji imalo pravde – trebalo da se zove hotel *Sodoma i Gomora*. Smiri se, rekao je Mandarić, prilično pribrano, prilično uverljivo, moram reći. Sada to znam, onda to, nažalost, nisam znao. Tada sam mislio da je to fiks-ideja i ta pseudofiks-ideja je prizvala stvarnu fiks-ideju, ako se o fiks-idejama može govoriti u terminima *stvarno-nestvarno*. Nakon što sam pomislio, takođe je rekao Mandarić, ono što sam pomislio o *Mažestiku*, odjednom sam, iz čista mira, posumnjao da mi kelneri iz *Mažestika*, u kuhinji i iza šanka, pljuju u kafu i tartar sos; umislio sam da mi u kafu pljuju običnu pljuvačku, a da mi u tartar sos iskašljavaju šlajm. Mandariću, gotovo sam povikao, zabrinjavaš me, osvesti se, čoveče! Tek to nije bilo fiks-ideja! Ništa nisi umišljao! Kelneri iz *Mažestika* su ti zaista pljuvali u kafu i tartar sos. Ako ti je neka uteha, nisu samo tebi pljuvali u kafu i tartar sos, ta bagra je u bezočnosti išla toliko daleko da su pljuvali u kafu i tartar sos čak i jednom Krleži, nekadašnjem stalnom

gostu *Mažestika*, Titovom ličnom prijatelju, i to samo zato što je taj besprekorni gospodin bio Hrvat i katolik. A, ne! To, ne! Kategorički je rekao Mandarić. Kelneri iz *Mažestika* oduvek su bili krajnje ljubazni prema meni. To su gospoda kelneri, kelneri kakvih više nema u Beogradu, a možda ni u Evropi, kelneri sa besprekornim manirima bečke škole. Nikada oni ne bi učinili tako nešto, nikome, ne samo meni, tako je rekao Mandarić. Nisam mogao da se uzdržim. Planuo sam. Mandariću, rekao sam, pljuvali su ti u kafu, čaj i tartar sos, i to nije nikakva tajna. Pomiri se s tim! Svi stalni gosti *Mažestika*, svi stalni gosti obližnjeg bifea *Mali Mažestik*, svi stalni gosti nekadašnjeg ekspres restorana *Zagreb*, sadašnjeg potpuno deklasiranog restorana *Ruski car*, svi su znali da ti kelneri iz *Mažestika* krišom pljuju u kafu, čaj i tartar sos. Beograd je palanka u kojoj se glasine, naročito one pogane, brzo šire. Tout Belgrade je znao da ti kelneri iz *Mažestika* pljuju u kafu, čaj i tartar sos. Zato sam se i začudio kad si predložio da se nađemo u *Mažestiku*, tom leglu svih poroka. Gluposti, rekao je Mandarić. Bedne, čaršijske priče. Nisu priče, Mandariću, rekao sam! Svi su znali da ti kelneri iz *Mažestika* pljuju u kafu, čaj i tartar sos. I Đinđić je to znao! Ako ne veruješ meni, trebalo je da veruješ Đinđiću, svom školskom drugu. Nemoguće, rekao je Mandarić. Da je znao, Đinđić bi mi to svakako rekao, rekao je Mandarić, mikrobiolog svetskog glasa, kome su kelneri iz *Mažestika* godinama bezobzirno pljuvali u kafu. Zar misliš – upitao sam Mandarića – da Đinđić nije imao preča posla od poklanjanja prevelike pažnje činjenici da ti kelneri u *Mažestiku* pljuju u kafu. Pa i

njemu su pljuvali u kafu! Njemu možda i najviše. Izopačeni beogradski kelneri su patološki mrzeli Đinđića. Osim Guzijana, šefa sale restorana *Moskva*, kelnera-gospodina, kelnera stare škole, svi ostali beogradski kelneri bili su ubeđeni da je Đinđić nemački špijun i svi su mu pljuvali u kafu. Da mu presedne špijuniranje, tako su govorili. Ali Đinđić se, Mandariću, uzdizao visoko iznad ljudi, stvari i pojava i dvadeset sati dnevno krvavo radio na tome da Srbiju, zemlju u kojoj kelneri iz čiste obesti pljuju gostima u kafu, preobrazi u Srbiju, zemlju u kojoj kelneri ni u snu neće pljuvati gostima u kafu. Konačno, okani se samosažaljenja! Nisi ti jedina žrtva izopačenih srpskih kelnera. Garantujem ti da u Srbiji ne postoji nijedan čovek koji je ikada kročio u kafanu a da mu izopačeni srpski kelneri bar jednom nisu pljunuli u kafu. Kad bolje razmislim, rekao je Mandarić nakon kraćeg premišljanja, ti bi trebalo da boluješ od bipolarnog poremećaja ličnosti, ne ja! Ti koji patološki izvrćeš činjenice, a ne ja koji ih prihvatam onakve kakve jesu. Okani se činjenica, Mandariću, rekao sam povišenim tonom. Treba da znaš, takođe sam rekao, da ti uopšte nisi bio lak gost. Naprotiv, bio si izuzetno težak, zahtevan i dosadan gost. Takoreći čir na dupetu od gosta. Kad se prisetim naših sedeljki u *Mažestiku* s kraja osamdesetih, razumem zašto su ti kelneri iz *Mažestika* tendenciozno pljuvali u kafu. Kad malo boje razmislim, da sam bio na njihovom mestu – i ja bih ti pljuvao u kafu. Ti si, Mandariću, rekao sam, imao običaj da u *Mažestik* dođeš u devet ujutru – da bi sačekao mene koji sam zbog nikotinske depresije spavao duže i obično dolazio negde oko

podne – i da u devet ujutru odjednom poručiš sve što si naumio da pojedemo i popijemo tog dana. A to nisu bile male porudžbine. Ponekad su kelneri morali da spajaju dva, pa čak i tri stola da bi porudžbina uopšte mogla da bude poslužena. Potom si, prisećao sam se, po dvadeset i više minuta stavljaio primedbe na – doduše uvek sumnjivu – čistoću staklarije i pribora za jelo, a kada bi kelneri po treći put oprali čaše i tanjire, ti bi tek tada, samo polovično zadovoljan uslugom i čistoćom, bacao pogled na sat, proračunavao vreme, i tek tada se kelnerima obraćao jednom, uvek istom rečenicom: Dođi u četiri i petnaest, donesi račun i zaračunaj napojnicu od trideset posto. To je, rekao sam, kelnera dovelo do ludila. A naročito ih je dovelo do ludila kad si – istina ne baš često – u *Mažestiku* ostajao po celu noć, pritom zahtevajući potpuno isti kvalitet usluga kao po danu. Ponekad si sedeći u *Mažestiku* iznenada zapadao u onu tešku depresiju koja iz čoveka isisava i poslednji atom snage i koja ga sprečava da se pomakne s mesta. U takvim situacijama, ti si od uprave *Mažestika* tražio da se *Mažestik* ne zatvara – bar ne za tebe – i da ti na usluzi ostanu najmanje jedan kuvar i najmanje dvojica kelnera. Uprava *Mažestika* ti je, naravno, redovno izlazila u susret, što i nije čudo ako znamo da si u *Mažestiku* ostavio milione. Ali ti si, Mandariću, rekao sam, preko dana bio jedan Mandarić, a noću si bio sasvim drugi, neprepoznatljiv, svirepi Mandarić. Ako si preko dana odjednom naručivao svu hranu i piće koje si tog dana nameravao da konzumiraš, ako si, nadalje, preko dana kelnerima ostavljao napojnice u visini polovine njihovih mesečnih plata, noću si

se, Mandariću, pretvarao u suštu suprotnost dnevnog Mandarića. Pretvarao si se u namćorastog, škrtog Mandarića. Noću nikada nisi bio zadovoljan, mogu to da posvedočim. Kelneri ti baš nisu mogli ugoditi, a nije da se nisu trudili. Stalno si nešto zakerao, stalno ti nešto nije bilo po volji, stalno si ih zivkao pa otpuštao, svaki čas si nešto naručivao pa onda otkazivao porudžbinu, kelneri su sve to trpeli jer bi ih ti sledećeg dana bogato nagradio za uloženi trud i pretrpljeni strah, ali jednu stvar nisu mogli da podnesu – tvoje neprestano gledanje na sat. Ti si, Mandariću, bio sâm svedok toga, počinjao da gledaš na sat u jedanaest sati uveče i netremice bi gledao na sat sve do svanuća, što je, priznaćeš, stvar koja je u stanju da dovede do ludila svakoga ko nema bipolarni poremećaj ličnosti. Sat, reče Mandarić! Kad si već pomenuo sat, rekao je Mandarić, odlučio sam da ti poklonim jedan solidan sat, kao uspomenu na današnji dan, ne mogu više da gledam tu petparačku *festinu* na tvojoj ruci. A nekadašnjih porudžbina i nekadašnjih celonoćnih bdenja što se tiče, takođe je rekao Mandarić, tačno je to što si rekao, ali preko dana sam radio ono što sam radio zato što nisam podnosio da mi se kelneri vrzmaju oko stola, ne zato što mi smetaju, nego zato što ne volim da neko za bednu naknadu po ceo dan obigrava oko mene. A noću, noću sam radio ono što sam radio samo zato što postoji ogromna razlika između dnevnog i noćnog Mandarića, to jest mene koji sam preko dana oduvek bio doktor Jekyl, a noću oduvek mister Hyde. Ti dobro znaš, rekao je Mandarić, da sam ja privržen ideji socijalne pravde. Znam da sam noću šikanirao kelnere, ali to je

jednostavno bilo jače od mene. Kao što ti nisi u stanju da se uzdržiš od preterivanja, ja noću nisam u stanju da se uzdržim od šikaniranja kelnera. Dosta o tome! Hajdemo na neko drugo mesto, rekao je odmah potom, ovde ima previše doušnika političke policije! Zaista ih je bilo previše! Bili smo naumili da predemo u obližnji bife, takozvani *Mali Mažestik*, u kome je, zahvaljujući neuporedivo manjoj kvadraturi lokala, oduvek bilo neuporedivo manje doušnika političke policije, ali izgleda da Mandarić i ja nismo, kako se to kaže, išli u korak s vremenom. Bife *Mali Mažestik*, bife Mandarićeve i moje mladosti, očigledno žrtva divlje privatizacije, beše brutalno preuređen u šljašteću prodavnicu skupocenih satova i nakita. Baš dobro, rekao je Mandarić, iako u tome nije bilo ničeg dobrog. Mandariću je, međutim, bilo dobro. Hteo je da mi pokloni sat, a prodavnica satova se odjednom, takoreći niotkuda, stvorila pred njim kao poručena. Ulazi, ulazi, siktao je Mandarić gurajući me u prodavnicu satova. Iako volim satove, tog dana mi nije bilo do satova. Bio je dvanaesti mart, dan kada mi nije ni do čega a kamoli do satova, ali sam znao da, ako je Mandarić odlučio da mi kupi sat, taj sat mora biti kupljen jer sam, takođe, vrlo dobro znao da u vasioni ne postoji sila koja bi Mandarića sprečila da mi kupi sat. Kada bi se fokusirao na nešto, Mandarića je bilo nemoguće zaustaviti. Nesrećna je (ili možda srećna) okolnost to što se – osim na nauku i literaturu – Mandarić ni na šta drugo nije mogao fokusirati, a kada bi mu ipak pošlo za rukom da se fokusira na nešto, onda bi se fokusirao na gluposti poput kupovine kojekakvih tričarija. Ušavši već polurastrojeni u